

ДА ОТРАСНЕШ В ГЕТОТО, И ДА УЧИШ В КВАРТАЛА – МИСИЯ (НЕ)ВЪЗМОЖНА.

Ирина Атанасова

Др. Възрастова и педагогическа психология

irina.atanasova@viabg.bg

Представени са данни от проучване на рискови фактори за отпадане от училище при деца от ромски произход. Изследването е проведено на база анкетно проучване сред учители в две столични училища, 72 ученици са определени като „деца в риск“ за отпадане от училище - (59,7% момчета, 40,3% момичета) на възраст 7-16 години, обучаващи се от 1-ви до 6-ти клас. Обсъждат се проблемите, които ромските деца и техните учители срещат в основното образование. Анализира се приносът на различни личностови фактори (поведенчески проблеми, обучителни затруднения) и такива от семейната среда (мотивация в семейството за образование на децата) – за увеличаване на риска от отпадане от образование. Обучителните затруднения на децата се оказват определящ фактор, който според учителите поставя едно дете от малцинствата „в риск от отпадане от училище“.

Ключови думи : роми, интеграция, образование, родители, училище

This paper presents the results of the research of risk factors for dropping out of school among gipsy minority children. Teachers from two schools in the capital of Bulgaria are interviewed to assess their pupils at risk. 72 children (59,7% boys, 40,3% girls) aged 7 to 16, in 1-st to 6-th grade are mentioned as “being at risk of dropping out of school”. The problems teachers and their gipsy minority pupils meet in the primary school are discussed. The impact of personality factors (behavior problems at school, educational difficulties) and family factors (motivation for educate children) increasing the risk is analyzed. The results indicate the educational difficulties as a main factor, according to which teachers put a child at “risk of dropping out of school”.

Key words: roma people, integration, education, parents,, school

В настоящия доклад бих искала да представя резултати от проучване в две столични училища, проведено през март 2013г. по проект на фондация „Стъпка по стъпка“, ориентиран към интеграцията на деца от ромски произход в училище. Училищата са избрани като партньори по проекта, тъй като там се обучават деца от малцинствен произход. Намират се в крайни квартали, в близост до райони със значителен дял ромско население, което говори български като майчин език. Според нормативната уредба децата напускат училище или биват премествани в друго по няколко причини – голям брой отсъствия, несправяне с учебния материал и системно нарушаване на правилата за вътрешния ред в училище, което всички добре познаваме като „проблеми с дисциплината“.

Цел на проучването бе да се установи дела на децата от ромски произход в риск от отпадане от училище и характера на факторите, разпознавани от учителите, като застрашаващи интегрирането на детето в образователната система. **Обект на изследване** са нивото на образователни умения и поведението в училищен контекст на деца от ромски произход от 1 до 6 клас, в риск от отпадане от образователната система и ангажираността на семействата с училищния живот на децата. **Предмет на изследването са** факторите, които според учителите водят до отпадане от училище на деца от ромски произход.

За постигане на целта на изследването бяха формулирани следните **задачи** :

1. Изработване на инструмент за скринингова оценка на поведението и уменията, на децата в риск, да напредват в образованието си.
2. Проучване на връзката училище-родители

Хипотезите в това изследване бяха свързани с изходните точки на проекта, а именно, че:

1. Сред децата от ромски произход застрашени от отпадане от училище се наблюдават често поведенчески проблеми, поради негативни нагласи към училището, което усилва риска да бъдат отхвърлени от образователната институция.
2. Родителите на децата от ромски произход застрашени от отпадане от училище не са ангажирани с тяхното образование и не подкрепят обучението им.

Самооценъчните въпросници са инструмент, който по редица причини остава неприложим в този контекст. Насочихме се към анкетно проучване сред учители в начален и среден курс. Независимо от наложената практика в емпиричните проучвания [2] ние имахме конкретни причини да изберем този метод на оценка : 1) оценката на учителите има експертен характер поради самата им квалификация; 2) класните ръководители, особено в начален курс имат директни наблюдения върху децата в дългосрочен план и тяхната преценка носи надеждна във времето информация; 3) преценката на учителите за качествата на ученика се оказва решаваща за изключването на един или друг ученик от училище (по нормативна уредба тези решения се взимат на учителски съвет, в който тези учители участват). Всичко това, според нас, прави учителите надежден източник на информация за степента на риска едно дете да отпадне от образователната система.

В изследването взеха участие 10 класни ръководители, които попълниха анкетни карти за всеки от учениците си, който разпознават като застрашен от отпадане от училище в близко или по-далечно бъдеще. Бяха събрани 72

анкетни карти за деца на възраст 7-16 години (59,7% момчета, 40,3% момичета), обучаващи се от 1-ви до 6-ти клас.

Резултати :

Делът на децата идентифицирани в риск от отпадане от училище възлиза на 32,4% от децата роми, обучаващи се в класовете на интервюираните учители.

По отношение на първата хипотеза за преобладаващото присъствие на поведенчески проблеми сред децата, застрашени от отпадане от училищата, може да се каже, че тя категорично не се потвърждава от резултатите. 60% от децата в риск са лидери или включени в приятелски кръг. 58,3% имат като цяло другарски взаимоотношения с другите деца в клас, а 7,1% демонстрират връзки на взаимопомощ и подкрепа към други деца в класа. Без приятели са 15,7%, жертва на агресия от страна на другите деца са едва 2,9%, в изолация от групата на връстниците са 4,3% Вербално агресивни и физическа агресия проявяват 4,3% . За 48,6% от децата, които учителите считат, че са в риск от отпадане оценката е, че са изпълнителни в час. Едва 34,3 % от тях пречат на учителя в часовете, но само в 10% от случаите това поведение директно саботира фигурата на учителя. ***Сред децата от ромски произход в риск от отпадане от училище преобладават, тези, които са добре приети от съучениците си и са склонни на кооперативно отношение с тях и учителите.*** Един от директните показатели за мотивацията на детето спрямо училището е склонността му да отсъства доброволно от учебни занятия. Отсъствията, извинени или не, според нас не могат да бъдат критерии за посещаемостта в училище по причини известни на всеки запознат с контекстта. Ето защо ние зададохме друг въпрос на учителите, а именно дали детето „бяга от час”. В табл. 1 са представени резултатите от отговорите на учителите.

Таблица 1 **Колко често детето „бяга от час” според учителите.**

Редовно	Често	Рядко	Много рядко	Никога
16,7%	5,6%	11,1%	50,0%	6,9%

Въпросът, който изниква при тази картина е, какво поставя тези деца в риск от отпадане от училище, след като това не са поведението и доброволното отсъствие от училище. Следващата таблица ще разкрие

причината учителите да определят едно или друго дете „в риск от отпадане от училище”.

Изследване на турска популация от роми показва, че моделът на общуване между майката и детето в ромското семейство, затруднява развитието на речеви умения за вербализацията на психичния опит у детето. Ромските майки са по-насочени към тесната изява на своите емоции в отговор на апела на децата си.[4]. Това, заедно с липсата на алтернатива на семейната среда в предучилищна възраст поражда дългосрочни ефекти по отношение на развитието на децата [3]. Училището се изправя пред тази липса в своите опити да предаде културния опит и познание през словото.

Таблица 2 **Нива на училищни умения сред деца от ромски произход, в риск от отпадане от училище.**

Умения	Не може дори и с чужда помощ	Не може сам/а	Сам/а, но с много грешки	Сам/а и в добра степен	Много добре до степен на отлично
Писане	13%	13%	31,9%	26,1%	14,5%
Четене	14,5%	15,9%	22,2%	26,1%	20,3%
Разбиране и преразказ	15,9%	18,8%	23,2%	20,3%	20,3%
Матем. действия	11,6%	20,3%	30,4%	18,8%	17,4%

Напрактика над 60% от децата се нуждаят от асистенцията на възрастен при различните педагогически ситуации именно защото срещат трудности с усвояването на речта. Те имат реална нужда от помощ, за да изпълнят в достатъчно добра степен инструкциите в учебника или тези на учителя. Когато дете от българския етнос не се справя с учебния материал родителите често помагат вкъщи или намират друг възрастен да подпомага детето в усвояването на материала. За ромските родители това се оказва непосилна задача, било заради тяхната собствена неграмотност, било заради невъзможността да си позволят заплащане на допълнително, неформално образование за децата си [3]. Това прави ли тези родители по-малко ангажирани с образованието на децата им е въпрос, на който имплицитния отговор, често е положителен. Резултатите обаче, сочат друго.

Таблица 3 **Склонност на родителите на децата от ромски произход в риск от отпадане от училище, да поддържат връзка с училището.**

Родителите	Редовно	Често	Рядко	Много рядко	Никога
Поддържат връзка с класния р-л	27,5%	27,5%	20,3%	14,5%	2,9%
Идват в училище при покана	29%	23,2%	18,1%	15,9%	2,9%
Помагат на детето за училище	23,2%	18,8%	14,5%	26,1%	10%
Посещават родителски срещи	29%	23,2%	11,6%	23,2%	7,2%

Напрактика, ромите родители на деца в риск от отпадане от училище, са склонни да общуват с училището като институция и като цяло имат интерес към това общуване. Въпреки това диалогът между училището и семействата остава много труден. По-обширни изследвания, свидетелстват за неудовлетвореността от тази комуникация в учителите[1] и в родителите[3].

В заключение

Според нашето проучване при всяко трето дете от ромски произход, учителите му смятат, че е в риск от отпадане от училище. В по-голямата си част тези деца са добре приети от съучениците си, имат позитивно отношение към училището и учителите, но срещат сериозни трудности в усвояването на учебния материал. Един от съществените резултати в това проучване за нас бе „откритието”, че ромите – деца и родители – на практика търсят срещата с образованието. Нито родителите, нито децата отхвърлят училището като институция, училището също не иска да ги отхвърли, но всички остават някак обидени и неудовлетворени от тази среща. Това най-често е симптом, че нещо в срещата с другостта остава неразбрано. Много проучвания са налице и всички те завършват с препоръки към държавните институции за промяна в политиките към интеграцията на ромските деца в училище и съвети какво да се „прави” [1,3]. Никъде не срещнахме препоръката да се полагат усилия за постигане на разбиране за случващото се в срещата между институциите и семействата, защо според нас в тази среща има нещо от несъзнаваното на субектите, което избликва в това несполучване на „правенето” и то ще противостои, до тогава, докато не бъде зачетена истината на субектите.

Литература:

1. Нончев, А., Мондон, П., Донкова, М., Миленкова, В., Стракова, Л., Русева, Р.(2006) *Причини за отпадането на децата от училище в България. Анализ на резултати от социологическо изследване*. Витоша Рисърч.
- 2.Reynolds, C, R. & Kamphaus, R. W. (1992) *Behaviour Assessment Scale for Children*, Circle Pines, MN: American Guidance Service. Ind.
3. UNICEF (2011) *The Right of Roma Children to Education. Position Paper*.http://www.unicef.org/ceecis/UNICEF_ROE_Roma_Position_Paper_Web.pdf, 01.10.2013.
4. Çiçekler Y.C., Orçan M., Aral N. (2012) *Child Rearing Attitudes of Roma and Non-Roma Mothers and Analysis Of Receptive Language Levels of Their Children*. International Journal of Social Science & Education. Vol.2 Issue2 pp. 48-58.